

Summary

M.V.Hryzhak

Diagnostics of Paternal-Child's Relations as Means of Rendering of Educational Consultative Help to Incomplete Family

The problems of diagnostics of paternal-child's relations as pre-conditions of rendering of educational consultative help to incomplete family are highlighted in the article. The methods of studying of paternal-child's relations, microclimate of family, formed personal qualities of children from incomplete families, and also state of rendering of such help to modern incomplete family are characterized in the article.

Key words: incomplete family, education, consultative help, paternal-child's relations, diagnostics of family mutual relations.

Дата надходження статті: «1» жовтня 2012 р.

УДК: [378.147+37.013.42]: 008

О.І.ГУРЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Бердянськ Запорізької області)

Полікультурний ресурс професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів

У статті розкрито сутність полікультурної освіти майбутніх соціальних педагогів; на основі аналізу навчального плану з напрямку підготовки «Соціальна педагогіка», типових та робочих програм визначено теми навчальних дисциплін, дотичні до проблем полікультурності та підготовки майбутніх соціальних педагогів до діяльності у полікультурному суспільстві; продемонстровано полікультурний ресурс дисциплін варіативної частини навчального плану.

Ключові слова: полікультурна освіта, майбутній соціальний педагог, полікультурний соціум.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Процес модернізації вищої школи в Україні спрямований на входження у Європейський освітній простір. Оновлення освітньої парадигми висуває принципово нові вимоги до підготовки фахівців соціально-педагогічної галузі, від компетентності яких залежить результативність протікання соціальних процесів, урегульованість суспільних відносин, потужність діяльності соціальних інститутів, реалізація міжнародних та державних соціальних програм та проєктів, готовність молоді до прояву активної громадянської позиції, особливо в умовах полікультурного простору.

Соціально-педагогічна практика показує, що у вирішенні соціальних проблем полікультурного суспільства, яким є Україна, (етнокультурне відродження, позитивне міжнаціональне спілкування, віротерпимість, етнічна толерантність та інші), необхідна участь соціальних працівників (у соціальних установах) та соціальних педагогів (освітні заклади). Адже, саме ці фахівці постійно співпрацюють із представниками різних національностей (національні меншини, мігранти, біженці тощо), надають їм посильну соціальну допомогу, створюючи умови для соціальної адаптації у новому полікультурному середовищі та попереджаючи виникнення етнокультурної маргінальності й міжнаціональних конфліктів.

Отже, існує необхідність спеціальної полікультурної підготовки майбутніх соціальних педагогів до діяльності в поліетнічному середовищі. Зміст та методика такої підготовки лежать у основі полікультурної освіти майбутніх соціальних педагогів. У науковому просторі термін «полікультурна освіта» трактується як складовий компонент професійної освіти, спрямований на засвоєння культурно-освітніх цінностей інших культур на основі знання культури своєї етнокультурної групи, а також взаємодію всіх культур на принципах взаємопорозуміння, толерантності, діалогу та плюралізму, що є засобом протистояння дискримінації, націоналізму, расизму (Л.Гончаренко, О.Гукаленко, Г.Дмитрієв, В.Кузьменко, Л.Пуховська та інші).

Аналіз досліджень і публікацій... Полікультурна освіта як наукова проблема розглядалася в зарубіжних концепціях мультикультурної освіти (Д.Бенкс та ін.), міжкультурної освіти (П.Бателаан, Г.Ауернхаймер, В.Нике та ін.), глобальної освіти (Р.Хенві), міжкультурної комунікації (Н.Іконников, Р.Льюїс, К.Сторті, С.Тер-Мінасова та ін.), освоєння чужої культури (М.Беннет), взаємодії культур (Н.Крилова, В.Тішков та ін.), соціалізації (Д.Дьюї), міграційної педагогіки (О.Гукаленко, Г.Солдатова та ін.), етнічної і крос-культурної психології (Н.Лебедева, Т.Стефаненко та ін.).

У роботах російських дослідників (Є.Бондаревська, Г.Дмитрієв, Ю.Давидов, О.Цокур та ін.) обґрунтовані методологічні передумови для розуміння сутності і закономірностей розвитку поліетнічної культури (культурологічна концепція освіти, концепція полікультурного освітнього простору, концепція взаємодії регіонального соціокультурного середовища і полікультурної освіти).

Наукові дослідження, пов'язані з підготовкою майбутніх педагогів до професійної діяльності у полікультурному середовищі, здійснювали В.Вітюк (професійна підготовка учителів-предметників), Л.Волик (підготовка майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання учнів), Л.Гончаренко (формування полікультурної компетентності юного покоління та спеціальна підготовка майбутніх педагогів, здатних діяти у поліетнічному регіоні) та інші. Проте, сьогодні без належної уваги науковців залишається проблема професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи в полікультурному середовищі.

Формулювання цілей статті... **Мета статті** полягає у обґрунтуванні полікультурного ресурсу професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. **Завдання статті:** 1) на основі аналізу навчального плану напряму підготовки 6.010106 «Соціальна педагогіка», типових та робочих програм визначити теми навчальних дисциплін, дотичні до проблем полікультурності та підготовки майбутніх соціальних педагогів до діяльності у полікультурному суспільстві; 2) розкрити полікультурний ресурс дисциплін варіативної частини навчального плану.

Виклад основного матеріалу... Термін «полікультурна освіта» є калькою, сформованою в західній інтелектуальній культурі в 1970-і роки поняття «Multicultural education». Перші спроби дефініції цього поняття були зроблені авторами міжнародного педагогічного словника, виданого в Лондоні в 1977 році, які кваліфікували феномен «Multicultural education» як віддзеркалення ідеалів культурного плюралізму у сфері освіти. Визначення терміну «Multicultural education» в педагогічному вимірі представлено в Міжнародній енциклопедії освіти, де воно розглядається як «педагогічний процес, в якому репрезентуються дві або більше культури, що відрізняються за мовною, етнічною, національною або расовою ознакою» [6].

Питанням полікультурної освіти в Україні стали надавати великого значення лише на рубежі ХХ-ХХІ століть. До цього в радянському суспільстві, до якого належала Україна, офіційна ідеологічна доктрина базувалася на таких поняттях, як «інтернаціоналізм», «дружба народів». Вважалося, що в СРСР всі народи рівні, їх культури «процвітають», а національні або міжнаціональні проблеми в основному дозволені; культура кожного народу Радянського Союзу є «національною – за формою, соціалістичною – за змістом». Метою «ленінської національної політики» було поступове зближення і, в перспективі, «злиття» національностей і народів СРСР. Проголошувалося, що в результаті такого «зближення» вже виникла «нова історична спільність людей – радянський народ». Реальні проблеми національно-культурної взаємодії ігнорувалися. На їх дослідження і обнародування існувала неофіційна заборона. Тільки з початку 90-х років ХХ століття виникли умови для кращого усвідомлення і розв'язання національно-культурних і освітніх проблем [1].

На сучасному етапі в науковій літературі немає єдиного визначення полікультурної освіти. Проте, ученими розглянуті різні аспекти цього феномена. Наприклад, у дослідженні Г.Дмитрієва полікультурність розглядається як дидактичний принцип: виховувати учнів у дусі міжкультурної толерантності, розвиток культурного плюралізму, багатокультурного балансу в змісті навчального процесу. Реалізація цього принципу, як відзначає учений, повинна здійснюватися на всіх рівнях розробки змісту освіти: цілепокладання, відбору знань, умінь, етико-естетичних цінностей, оцінки змісту освіти, потреб учнів і суспільства, а також у практичній діяльності педагогів на всіх рівнях [5, с.3-12].

Українські вчені Л.Голік, Т.Клинченко, М.Красовицький, Т.Левченко вважають, що полікультурна освіта і виховання учнів загальноосвітньої школи – організація і зміст навчально-виховного процесу, життя і діяльності школярів, взаємостосунків, що забезпечують ознайомлення з культурою народів, які проживають в одній країні, створення умов для встановлення між ними довіри і солідарності, уміння взаємодіяти [4, с.3-4]. В.Болгаріна, І.Лощенова стверджують, що полікультурна – це така освіта, ключовим поняттям якої є культура як загальнолюдське явище; це спосіб допомоги особистості в подоланні шляху від засвоєння етнічної, національної культури до усвідомлення спільності інтересів народів в їх прагненні до світу, прогресу через культурний розвиток [3, с.2-6].

Російський дослідник А.Белогуров стверджує, що в розвитку освіти важливо спиратися як на загальноцивілізаційні орієнтири, так і враховувати історично задану етнічну багатомірність соціуму. Саме в діалектиці «глобального» і «регіонального» в останнє десятиліття ХХ століття стала формуватися нова освітня політика, в основі якої закладаються ідеї полікультурності і поліконфесійності соціального простору. Поряд з цим, науковець визначає функції полікультурної

освіти: філософсько-культурологічну, спрямовану на формування етнічної самосвідомості особистості як складової частини планетарної свідомості; етико-гуманістичну, що враховує ідеї полікультурності суспільства і етики міжнаціонального спілкування, відображає з позицій гуманізму в змісті освіти і способах учбової діяльності культурний досвід людства в його конкретних етнонаціональних формах; гуманітарно-гностичну, спрямовану на формування активного пізнавального інтересу до рідної і зарубіжної культур; рефлексивно-виховну, орієнтовану на сприйняття і усвідомлення важливості культурного різноманіття для розвитку особистості й прогресу цивілізації, становлення етичних уявлень і оцінок, пов'язаних з культурним плюралізмом, створення умов для перетворення їх в стійкі переконання і навички конструктивної гуманної поведінки; особистісно-розвиваючу, в процесі якої прокидається і розвивається інтерес людини до себе, системи потреб, інтересів, установок, спрямованих на усвідомлення себе як особистості, суб'єкта етносу, громадянина держави, громадянина світу [2, с.43-51].

Погоджуємося з Ж.Шайгозовою, яка висуває такі вимоги до змісту полікультурної освіти: відображення в навчальному матеріалі гуманістичних ідей; інформація про самобутні унікальні риси в культурах народів країни і світу; розкриття в культурах різних народів загальних елементів, традицій, що дозволяють жити в мирі і злагоді; залучення молоді до світової культури, розуміння взаємозалежності країн і народів в сучасних умовах з урахуванням процесу глобалізації. Ми вважаємо, що у змісті полікультурної освіти майбутніх соціальних педагогів має бути матеріал про особливості існування полікультурного соціуму та соціально-педагогічні технології професійної діяльності у полікультурному просторі.

Виходячи з вищезазначеного, ми трактуємо полікультурну освіту майбутнього соціального педагога як складовий компонент його професійної освіти, спрямований на засвоєння культурно-освітніх цінностей інших культур на основі знання культури своєї етногрупи, а також оволодіння спеціальними соціально-педагогічними технологіями, що дозволить реалізувати власний професійний потенціал у роботі з поліетнічним складом населення.

Розглянемо змістову складову полікультурної освіти майбутніх соціальних педагогів як полікультурний ресурс їх професійної підготовки. Особливий інтерес представляє для нас блок дисциплін циклу професійно-орієнтованої підготовки. Прокоментуємо дисципліни та теми, дотичні до проблем полікультурності та методики соціально-педагогічної діяльності у поліетнічному середовищі. Так, у межах педагогіки та історії педагогіки майбутні соціальні педагоги опановують тему «Зарубіжна школа і педагогіка першої половини ХХ ст.», в якій представлені особливості систем освіти у зарубіжних країнах. У темі «Національне виховання» розкривається поняття «національне виховання», сутність і особливості національного виховання, принципи національного виховання; висвітлюється проблема національного виховання як фактору цілісного формування особистості; визначаються напрями національного виховання та основні шляхи реалізації національного виховання. Аналіз змісту освіти зарубіжної школи комплексно представлений у темі «Зміст освіти в національній школі».

У темі «Етнічна специфіка і етапи формування соціально-сімейних відносин» навчальної дисципліни «Етнопедагогіка» розкривається специфіка міжетнічних стосунків у різноетнічній родині; зміст та причини конфліктів між її членами; особливості проведення корекційної роботи соціального педагога в різнонаціональній родині.

«Соціальна психологія» різноаспектно розкриває національні відносини у темах «Суспільні відносини та соціальні ролі» та «Особливості функціонування етнічних груп та націй».

Навчальна дисципліна «Основи соціалізації особистості» містить теми «Культура як система: види, форми, рівні, соціальні функції» та «Етнізація як складова процесу соціалізації», у яких розглядаються проблеми: взаємодія культур; соціально-етнічні процеси в Україні: стан та проблеми; національна ментальність та її вплив на процес соціалізації особистості тощо.

Питанням релігії та її впливу на соціалізацію юного покоління звернена увага в курсі «Соціальна молодіжна політика». Так, тема «Молодіжна політика релігійних інститутів» розкриває свободу віросповідань і свободу конфесійної належності як складової категорії свободи совісті.

Полікультурний аспект правового виховання висвітлює навчальна дисципліна «Основи соціально-правового захисту особистості». У темі «Соціально-правовий захист школярів» наголошується на тому, що держава і суспільство несуть відповідальність за те, щоб права дітей поширювались на всіх без винятку, незалежно від статі, віку, кольору шкіри, добробуту сім'ї.

Соціально-етнічні спільноти як соціальну сферу суспільного життя та глобалізацію як тенденцію сучасного розвитку суспільства розглянуто у межах навчальної дисципліни «Людина у сучасному соціумі».

Найповніше феномен полікультурності представлено в навчальній дисципліні «Етнопсихологія» у межах таких тем, як: «Соціально-педагогічний та психологічний аспекти поняття Етнос», «Сучасний розвиток етносів в Україні», «Ментальність як етнопсихологічний феномен», «Мова як етноформуюча ознака етносу: соціально-психологічні та педагогічні аспекти», «Сім'я та шлюбно-родинні стосунки в етнічних культурах», «Національна та світова культура як об'єкт втілення національної психології народів», «Етнічні конфлікти – причини виникнення та способи урегулювання».

Без належної уваги питання полікультурності залишаються у решті дисциплін циклу професійно-орієнтованої підготовки майбутніх соціальних педагогів: «Вступ до спеціальності», «Соціальна педагогіка», «Геронтологія», «Педагогіка сімейного виховання», «Основи соціально-педагогічних досліджень», «Технологія соціальної роботи в зарубіжних країнах», «Соціальний супровід сім'ї», «Методики соціально-виховної роботи», «Основи красномовства», «Загальна психологія», «Теорія та історія соціального виховання», «Вікова та педагогічна психологія», «Соціально-педагогічна профілактика правопорушень», «Технологія роботи соціального гувернера», «Соціальна робота в сфері дозвілля», «Основи сценарної роботи соціального педагога», «Технологія соціально-педагогічної діяльності», «Теорія і методика діяльності дитячих і молодіжних організацій», «Менеджмент соціально-педагогічної роботи». Ми не наполягаємо на тому, що ці дисципліни обов'язково мають розкривати проблеми полікультурності та методика соціально-педагогічної роботи у полікультурному соціумі. Проте, ми вважаємо, що більшість з цих дисциплін мають для цього ресурси. Наприклад, у межах «Технологій соціально-педагогічної діяльності» можна розглядати технології соціально-педагогічної діяльності в умовах полікультурності (ТСП роботи з біженцями та мігрантами, ТСП роботи з національними меншинами тощо).

Аналіз навчальних та робочих програм дисциплін циклу професійно-орієнтованої підготовки дозволяє стверджувати, що найповніше проблеми полікультурності та соціально-педагогічної роботи можуть розкрити спеціально розроблені дисципліни, тобто дисципліни варіативної частини навчального плану. Наприклад, спецкурс «Соціально-педагогічна робота в полікультурному соціумі», що має на меті сприяння становленню полікультурної компетентності майбутніх соціальних педагогів шляхом формування у них готовності до здійснення соціально-педагогічної діяльності у поліетнічному середовищі. Завданнями курсу є: формування у студентів системи знань про полікультурність, її проблеми та особливості соціально-педагогічної роботи у полікультурному соціумі; виховання у майбутніх соціальних педагогів етнічної толерантності, культури міжнаціонального спілкування; розвиток позитивного соціального потенціалу: соціального інтересу, соціальної чутливості, соціальної уяви; здатності до емпатії, співчуття, співпереживання. Дисципліна містить такі теми: «Полікультурне суспільство в епоху глобалізації», «Поліконфесійність сучасної України», «Виховання етнічної толерантності в юного покоління», «Соціально-педагогічна робота з виховання культури міжнаціонального спілкування», «Технологічний аспект соціально-педагогічної діяльності в умовах полікультурності», «Технології соціально-педагогічної роботи в полікультурному соціумі» та інші.

Висновки... У статті з'ясовано, що у вирішенні соціальних проблем полікультурного суспільства, яким є Україна, необхідна участь соціальних педагогів, як то надання посильної соціальної допомоги представникам іноетнічного населення, створюючи умови для соціальної адаптації у новому полікультурному середовищі та попереджаючи виникнення етнокультурної маргінальності й міжнаціональних конфліктів. Встановлено, що зміст та методика полікультурної підготовки лежать у основі полікультурної освіти майбутніх соціальних педагогів, яку ми трактуємо як складовий компонент їх професійної освіти, спрямований на засвоєння культурно-освітніх цінностей інших культур на основі знання культури своєї етної групи, а також оволодіння спеціальними соціально-педагогічними технологіями, що дозволить реалізувати власний професійний потенціал у роботі з поліетнічним складом населення. На основі аналізу навчального плану напряму підготовки 6.010106 «Соціальна педагогіка», типових та робочих програм визначено теми навчальних дисциплін, дотичні до проблем полікультурності та підготовки майбутніх соціальних педагогів до діяльності у полікультурному суспільстві та доведено, що найповніше проблеми полікультурності та соціально-педагогічної роботи можуть розкрити спеціально розроблені дисципліни, тобто дисципліни варіативної частини навчального плану, наприклад, спецкурс «Соціально-педагогічна робота в полікультурному соціумі».

Перспективою подальших пошуків у напрямі дослідження є реалізація полікультурної складової у зміст професійної освіти майбутніх соціальних педагогів та аналіз одержаних результатів.

Список використаних джерел і літератури:

1. Багатокультурність і освіта. Перспективи запровадження засад полі культурності в системі середньої

освіти України. Аналітичний огляд та рекомендації / за ред. О. Гриценка. – К. : УЦКД, 2001. – 96 с.

2. Белогуров А. Ю. Фактор поликультурности в контексте этнонациональной стратегии развития российского образования / А. Ю. Белогуров // Проблемы поликультурного образования: [международный сборник научных статей]. – Махачкала : ДГУ, 2001. – С. 43–51.

3. Болгаріна В. Культура і полікультурна освіта / В. Болгаріна, І. Лощенова // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 2–6.

4. Голік Л. О. Полікультурна освіта в Україні / Л. О. Голік, Т. В. Клиниченко, М. Ю. Красовицький, Г. І. Левченко // Завуч. – 1999. – № 29/35 (жовтень). – С. 3–4.

5. Дмитриев Г. Д. Многокультурность как дидактический принцип / Г. Д. Дмитриев // Педагогика. – 2000. – № 10. – С. 3–12.

6. International Dictionary of Education. Vol. 7. – Oxford, 1994. – P. 3963.

Аннотація

О.І.Гуренко

Поликультурный ресурс профессиональной подготовки будущих социальных педагогов

В статье раскрыта сущность поликультурного образования будущих социальных педагогов; на основе анализа учебного плана направления подготовки «Социальная педагогика», типовых и рабочих программ определены темы учебных дисциплин, касающихся проблем поликультурности и подготовки будущих социальных педагогов к деятельности в поликультурном обществе; продемонстрировано поликультурный ресурс дисциплин вариативной части учебного плана.

Ключевые слова: поликультурное образование, будущий социальный педагог, поликультурный социум.

Summary

O.I.Gurenko

Polycultural Resource of Professional Training of Future Social Teachers

The essence of polycultural education of future social teachers are revealed in the article. On the basis of the analysis of educational programs of the direction of preparation «Social pedagogics», general and work programs the topics of educational disciplines are defined, problems of polycultural and training of future social teachers to activity in polycultural society are considered. The polycultural resource of disciplines of a variation part of the educational plan are shown.

Key words: polycultural education, future social teacher, polycultural society.

Дата надходження статті: «1» жовтня 2012 р.

УДК 37.013.42

Л.О.ДАНИЛЬЧУК,

докторант, кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Луцьк)

Ризики та небезпеки мережі Інтернет: до проблеми інформаційної захищеності дітей

У статті розглядається загальна характеристика мережі Інтернет. Визначаються основні ризики та небезпеки, які існують у мережі. Виділяться поради та правила Інтернет-безпеки та Інтернет-етики для дітей.

Ключові слова: Інтернет, всесвітня мережа, інформаційна безпека, кібербулінг, кібергрумінг.

Постановка проблеми у загальному вигляді... У ХХІ столітті одним із ключових понять, що визначають його специфіку й характер, стала інформація. За оцінками фахівців, за останнє століття людство додало до загальної суми знань інформації більше, ніж за всю свою попередню історію. Особливість інформації полягає в тому, що, незважаючи на безупинно зростаюче її використання, вона постійно нагромаджується в обсягах, що збільшуються. Саме це стимулює розвиток та вдосконалення технології експлуатації інформаційних ресурсів, серед яких концептуальною, на часі, називають мережу Інтернет.

Аналіз досліджень і публікацій... Визначена проблема на сучасному етапі розвитку активно досліджується науковцями різних країн світу (Ю.Іжванов, Г.Клейман, Н.Краудер, С.Пейперт, В.Скіннер, О.Спірін, О.Ястребцев), оскільки, на сьогоднішній день Інтернет – це практично нескінченний інформаційний ресурс, він є всесвітнім джерелом знань, глобальним і загальнодоступним по своїй суті.

Формулювання цілей статті... У статті більш детально зупинимося на загальній